Цана асобнага № 40 кап.

ВОЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ

Тыднёвік палітычны і літэратурны.

Умовы падпіскі:
На год...... 12р. —
На паўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск, Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Ніхай жыве Вольная Беларусь!

№ 2. 1918 г. 14-го студня. 1918 г. № 2.

Покліч.

Досыць пакутаю нам надрывацца,
Годзі нясьці нам ярмо!
Трэ' за работу грамадой узяцца,—
Новае жыцце прышло.

Брызгнулі сонца прамені з усходу,
Зьяние пакрыло наш край,—
Роднаму люду прынесло свабоду.
Родзіна, маці, уставай.

*
* *

Уставай, бо ужо сонцо узышло!
Звоны гудуць у пяразвоны...
Лес сінея, а рэчка, як шкло;
Небу зямля бье паклоны.

Вольна уздымайцеся грудзі,—
Шчасьце ад нас нідалеча.
Долю с сабою нясуць
Звоны народнаго веча.

Петра Маслоускі.

Фэдэрацыя і Конфэдэрацыя.

Цяпер паглядзімо, дзе-ж знайходзіцца вярхоўная (у такім умоўным значэнню) уласьць у конфэдэрацыі, фэдэрацыі і унітарным гасударстві?

Конфэдэрацыя—хаўрус гасударстваў, часам такі вольны, што у ім німашака цэнтральнае установы. Кожнае з гасударстваў жыве нізалежна, падтрымываючы блізкія таварыскія адносіны с сваімі конфэдэратамі, с каторымі яно зьвязано ці пісанай умовай, ці нават толькі зьвязкам солідарнасьці, без ніякіх афіцыяльных умоў. Умова мае на мэці ось што: у важных выпадках, калі зачэпляны інтарэсы усіх конфэдэратаў, кожын з іх ні выступае асобна, а усе выступаюць разам, згодна. Калі адзін с конфэдэратаў, ламаючы умову, выступіць сам і апыніцца у цяжкім палажэнні, іншыя ні маюць абавязку памагаць яму: калі ж на каго-нібудзь з іх нападае вораг,—усе маюць абавязак з война дапамагчы яму.

Конфэдэраты павінны памагаць адзін аднаму у вострых выпадках, калі, напрыклад, зачэпляны інтарэсы аднаго з іх у сфэры эканамічных, палітычных і іншых адносін.

Конфэдэрацыя ні чапае саусім вярхоўных правоў яе частак, вярхоўнай іх нізалежнасьці; яна бароніць іх ад надворных (унешніх), нападаў і заховывае ім усе тыя эканамічныя і палітычныя выгоды, с каторых карыстаюць толькі найвялікшыя гасударствы. Пры гэтым Цэнтр. Урад ні патрэбян канечне, асабліве у першым часі, і адносіны хаўрусных урадоў падтрымліваюцца больш-ці-менш частымі зьездамі дэлегатаў.

Пры істнаванні велікшых супольных спраў паміж хаўрусьнікамі, конфэдэрацыя мае тэндэнцыю да узмацавання зьвязку паміж імі і да павольнаго пераходу у мацнейшы гасударственны хаўрус—фэдэрацыю. Заводзіцца супольнае войско, мытны, пачтовая згода і таму падобнае, а так само і цэнтральная установа гасударственнаго парадкавання з дэлегатаў хаўрусных урадаў. Але установы гэтыя маюць вельмі малое поўнамоцтво, іва усіх важных справах пытаюцца згоды усіх хаўрусьнікаў.

Такім чынам, у конфэдэрацыі вярхоўную уласьць маюць толькі урады хаўрусных гасударстваў. Конфэдэрацыя—гэта адна з найстарэйшых форм хаўрусу і на яе ні якая людзкая расса ні мае монаполіі: яе мы спатыкаем і на старом Усходзі, і у цэнтральнай Афрыцы, і у індэйцаў Поўночнай Амэрыкі: мы ведаемо, што два слаўных хаўрусы старой Грэцыі (Эллады)—ахейскі і этолійскі—былі конфэдэрацыямі. Платон, апісуючы мітычную Этлантыку, кажа, што гэта была конфэдэрацыя 10 гасударстваў.

Сярод хаўрусоў фэдэрацыйнаго тыпу сярэдневяковай Эўропы было шмат праўдзівых конфэдэрацыяў, асабліва у Італіі. Яны упісалі у гэраічную гісторыю людзкасьці шмат слаўных страніцаў,—дзеля прыкладу возьмемо фэдэрацыю Ломбардзкіх гарадоў. (Lego Lombarda). Яна слаўна бараніла нізалежнасьць Ломбардзіі нават тады, калі Фрыдрых Барбаросса захапіў усю Італію.

Юлі Цэзар знайходзіць колькі конфэдэрацый у старой Галліі. У часы Меравінгаў, Франкскае гасударство злучало у конфэдэрацыйным хаўрусі франкоў, швабаў, баварцаў і іншых. У часы Гугенотаў—уся паўдзенна-заходняя Францыя была злучана у конфэдэрацыю згодна з навукай Кальвіна. Кальвінізм, прабраўшыся праз ангельскае сэктанство і перакінуўшыся у Амэрыку паложыў пачатак конфэдэрацыі штатаў с каторай вырасло адно з найвялікшых сучасных гасударстваў,—злучаныя Штаты Паўночнай Амэрыкі. Але даволі прыкладаў, бо гэта завядзе нас далёка ад справы, і возьмемо толькі два прыклады: Злучаных Штатаў Амэрыкі і другой, вельмі блізкай да іх па духу, конфэдэрацыі.

Злучаныя Штаты паўсталі з Ангельскіх калоніяў новай Англіі, каторыя, посьля рэвалюцыі, скінулі уласьць Англіі і пачалі жыць нізалежна. Дзеля таго, што яшчэ раней паміж імі вытварылася солідарнасьць эканамічных і палітычных інтарэсаў, дык ось гэтая солідарнасьць, побач с сьвядомасьцю супольнаго нацыянальнаго зьвязку, ураз жа выклікала патрэбу абьеднання, і у 1781 годзі створана была конфэдэрацыя, а у 1787 г. фэдэрацыя 13 колоній штатаў. Конфэдэрація 1781 г. вельмі хутка патраціла пагадзіць жаданні маладых гасударстваў, зьберагчы толькі што заваеваную нізалежнасьць і вымогі жыцця, каторыя кіравалі іх да стварэння злучанаго, магутнаго нацыянальнаго гасударства. Першае пажаданне перамагло і гэта выявілося у тых агранічэннях, што акружалі цэнтральную уласьць конфэдэрацыі: напрыклад, право зносін з заграничнымі гасударствамі належыло да яе, але спаўненне умоў яго залежыло ад волі усім штатаў: штаты мелі абавязак даваць конфэдэрацыі войско і грошы, але конфэдэрацыйная уласьць ні магла прымушаць іх да гэтаго, а толькі прасіла. Гэтая конфэдэрацыя жыла нідоўга і толькі папераджала мацнейшы хаўрус, аб каторым будземо гаварыць, калі пяройдземо да фэдэрацыі. Найцікавейшая паміж конфэдэрацыямі,—гэта гасударственны гурт, каторы складаецца з Вялікабрытаніі, Канады, Аўстраліі і Паўдзеннай Афрыкі. Папраўнічаму—Канада, Аўстралія і Паўдзенная Афрыка,—гэта Брытанскія калоніі, а фактычна—гэта нізалежныя гасударствы, злучаныя у свабодным конфэдэрацыйным хаўрусе з мэтрополіяй. Кожная з іх суверэнна, кожная можа парваць зьвязак з Вялікабрытаніяй; ні ваеваць, калі яна вае, кожнае мае свае грошы (манэту), свае войско, кожнае нізалежна зносіцца с суседнімі гасударствамі, але усе яны зьвязаны нівідочным хатнім (унутранным) зьвязкам маральнай, палітычнай і эканамічнай солідарнасьці. Гэта такі моцны зьвязак, што Канада, з люднасьцю у восім міліонаў, паслала на падмогу Англіі у няпрашнюю вайну чатырыста тысяч дабравольцаў і ахвяравала колькі сот міліонаў долараў на патрэбы вайны; тое самае зрабіла Аўстралія, а Паўдзенна-Афрыканскія ахвотнікі адваевалі для Англіі усю нямецкую Афрыку. Гэта жорсткім хаўрус, свабодная конфэдэрацыя [illegible] ні мае [illegible] цэнтральнай установы і ні гледзячы на гэта, усе [illegible] злучаны куды [illegible] як шмат якія унітарныя гасударствы, што

соткі год жылі у адных дзяржаўных граніцах. Конфэдэрацыя і у злучаных Штатах і у Врытанскім хаурусе ні зьяуляецца зусім нізварушанай формай міжгасударсьцьвеных арганізацыяу, і у абодвох выпадках яны радзіліся у самой нацыі с прычыны пацягу нацыі да злучення, і гэты пацяг ні зьнік з утварэннем конфэдэрацыі, а змусіу яе перарабіцца у фэдэрацыю. Фэдэрацыя—гэта так само кампроміс паміж 1) жаданнямі маладых і нівялічкіх арганізмау нізалежнасьці і 2) вымогамі злучэння дзеля таго, каб стварыць адну моцную нацыю. Рожніца паміж імі ось у чым: у конфэдэрацыі хоць-бы часова перамагае першая сіла, а у фэдэрацыі заусюды перамагае другая. Ось, дзеля гэтаго, мы маемо гасударствы с падвойным характэрам устанoу, с каторых адны заховываюць нізварушэннымі правы хаурусьнікау, а другія стараюцца зьніштожыць граніцы паміж імі, стварыць унітарнае гасударство. На гэтым грунце зьявілася думка, бытцам фэдэрацыя, у працівапаложнасьць конфэдэрацыі, есьціка хаурус ні нізалежных гасударствау, а аутаномных правінцыяу і краеу. Думка гэта ніспраўдліва і пярэчыць нават консэрватыуным тэорэтыкам гасударственнаго права. *Фэдэрацыя—гэта хаурус нізалежных гасударствау, складаючых новае гасударство на узаемных умовах.* (Фэдус). Ось клясычнае тлумачэнне фэдэрацыі, каторае мы спатыкаемо і у вучэбніках і у энцыклопэдычных слоуніках: «Фэдэрацыйнае гасударство—гэта гасударство, каторае зложано с колькіх гасударствау і с каторых кожнае прычыняецца да выяулення яго гасударсьцьвяной волі»—кажа прафэсор С. Котлярэускі (Конституціонное право, стр. 64), а прафэсар С. Кокошкін кажа: «Хаурусьнае гасударство, ці фэдэрацыя—гэта зложанае гасударство ці, інакш кажучы, гасударство складзенае з некольніх гасударствау» (Россійское Государственное право II—150). Фэдэрацыя ад конфэдэрацыі рожніцца у тым, што у фэдэрацыі мы маемо зусім арганізаваную цэнтральную уласьць са строга азначаным правамоцтвам і даволі шырокай компэтэнцыяй. Конфэдэрацыя рожніцца ад унітарнаго гасударства глауным чынам у тым, што фэдэрацыйны урад арганізуецца с прэдстаунікау ад урадау усіх хаурусных гасударствау на аднакіх варунках. Пытанне—што датычыць цэнтральнай уласьці, а што хаурусных урадау—мае у фэдэрацыі вялікае, але усе-ж такі ні так важнае значэнне. Найвялікшае значэнне мае тое, як зарганізаваны цэнтральны урад. Ен можа мець нават шырокае паунамоцтво, але таму, што ен зусім у руках дэлегатау хаурусных гасударствау і працуе пад іх даглядам і контролем, ен ні нібезпэчны для верхоуных правоу хаурусных гасударствау.

(Працяг будзе). *А. Б.*

Вольная трыбуна.

Становішчо Беларусі.

Рэвалюцыйная хваля дасягла апошняй магчымасьці. Цячы далей німа куды і німа чаго. Усё, што можна было разрушыць, зруйновано. Разгойданы вагар яшчэ пахвалюецца, але момэнт адліву ужо нідалечка. Набліжаецца час будаўніцтва, час аднаўлення разбуранаго жыцця.

Трэба выясьніць становішчо нашае бацькаўшчыны і асьвяціць той шлях, па якому пойдзе палітычнае жыцце нашаго краю. Рэвалюцыя—гэта борка новых, насьпеўшых форм жыцця с старым, аджыўшым парадкам. Яе мэта—разрушэнне. І хоць мы бачым, як побач з разрушэннем робяцца спробы новаго будаўніцтва, але наперад ведаем, што большая частка далёка сягаючых рэвалюцыйных лёзунгаў ні збудзецца і подчас асуджана на пэўную сьмерць. Застаецца тое, што адпаведае культурнай высокасьці насялення, што дапасуецца і памяркоўна уляжацца с палітычнымі варункамі і надворнымі [унешнімі] сіламі, якія выяўяцца у данны момэнт на міжнародным небасхілі. Як відаць, надворныя уплывы будуць мець рашучае значэнне на будучы устрой Беларусі. Дзеля гэтаго трэ' уважна прыглядзіцца да таго, што дзеяцца навокала.

Посьля Франка-Прускай вайны, у абьеднанай Гэрманіі з дзіўнай шпаркасьцю стала выростаць дзяржаўная сіла нямецкаго народу ва усіх напрамках. Тавары нямецкаго гатунку сталі с перавагаю канкурыраваць з ангельскімі нават у самой Англіі, а, глаўнае, у яе калёніях: с кожным годам стаў пабольшвацца флот ваенны, гандлёвы і пасажырскі; расла армія,—усё гэта дужа заніпакоіло Англію, каторая ні бачыла іншаго выйсьця для сябе, як ваенны разгром Гэрманіі. Толькі шляхам вайны спадзевалася збавіцца Англія ад такога дужаго і спрытнаго канкурэнта, якім стаў нямецкі гандлёвы стан.

І вось, калі, гадоў 10 таму назад, нябошчык Эдуард VII ангельскі прыезджаў у Расію, то уся палітычная прэса загаварыла аб тым, што Англія шукае хаўрусьнікаў дзеля утварэння коаліцыі проціў Гэрманіі, што і збылося у ціперашнюю вялікую вайну. Умоваю коаліцыйнае згоды агулам—быў разгром Гэрманіі, а кожны с хаўрусьнікаў па асобку меў на увазі свой уласны інтарэс. Але ваенны разгром Гэрманіі сам па сабе яшчэ ні забезпечываў, як таго бажалося, інтарэсаў Англіі. Складалася запансьлівая камбінацыя,—адзін с хаўрусьнікаў (Расія), дзякуючы разгрому Гэрманіі, мог яшчэ больш узрасьці у сілі і зрабіцца ні меньш нібезпечным за Гэрманію. Выходзіло так, што калі пашанцуе адсеч адну галаву, дык побач вырасьце другая. Забезпечыць сябе і з другога (расійскаго) боку стало заданнем ангельскай палітыкі. Як яна падыходзіла да гэтае мэты,—с пэўнасьцю сказаць покі што трудна, але што-колечы і цяпер ужо выявілося. Першае,—увесь цяжар вайны узваліць на плечы Расії,—ні дарма, ёсьць ведама, а пры матэрыяльным падтрыманні; другое,—Францыя і Англія гатовы пайсьці на большыя, як было абвешчано пры самадзяржавії, уступкі па польскаму пытанню і згаджаюцца утварыць сільную, нізалежную Польшчу, як праціўва[...] Расії.

Для Гэрманії, як бліжэйшае суседкі Расії, ваенная сіла Расії яшчэ горш страшная, як для Англії. А таму Гэрманія пастараецца выкарыстаць сучаснае безладзе і слабасьць Расії, каб падзяліць яе на асобныя гасударствы,—без «анэксії і контрыбуцыі», разумеецца, і на аснові «самавызначэння народаў», як таго вымагае «дэмакратычная формула» сучасных вялікарускіх уладароў—Леніна і Троцкаго. На «дэмакратычны мір», запрапанованы большэвіцкім урадам, Гэрманія ужо выславіла сваю згоду, ні кепска рахуючы, што ні водзін народ ні адкажацца ад нізалежнасьці. Прытым можна с пэўнасьцю сказаць, што монархічная Гэрманія, ствараючы новыя дзяржавы, ніколі ні згодзіцца, каб пакінуць іх рэспублікамі.

Вот больш-менш пэўныя пэрспэктывы, якія рысуюцца нам у нідалёкай будучыні. І калі ім суджано збыцца, то яны ні павінны захапіць нас у ніспадзеўкі. Амаль ні уся Эўропа і нават далёкая Японія зацікаўлены, каб Расія раскідалася на складаючыя яе часткі, а сучасны момэнт як ні трэ' лепш спрыяе таму, каб збыўся распадак дзяржавы Расійскай. Ні вырашаючы таго, які будзе канец ціперашняе вайны,—можна с пэўнасьцю сказаць, што разгрому Гэрманії ні будзе. Такім чынам, голас Гэрманії у справі раздзелу Расії будзе мець пануючае, а можа, рашучае значэнне, і калі яна выказала згоду на дэмакратычную формулу міра, пабудованую на самавызначэнні народаў, дык так ці гэтак, а гэтая аснова адыграе пэўную ролю, і на міравым конгрэсі Беларусь адтрымае права голаса.

Гісторыя рэвалюцыяў розных краёў досыць нам сьведчыць, што круг руйнуюча-рэвалюцыйны і зьменяючы яго перыод творчасьці,—кожны у асобку выклікае да чыннасьці сваіх людзей, сваіх дзеячоў, ні падобных паміж сабою ні тэмпэрамэнтам, ні узростам, ні асьветаю, ні грамадзкім становішчам. Словам, перыод рэвалюцыйны мае сваіх людзей, каторых у перыод творчае работы, ў час рэвалюцыйнаго будаўніцтва, адыходзяць у бок, а на іх мейсцо прыходзяць новыя, іншыя людзі, каторыя падчас рэвалюцыйнай буры стаялі у баку. Звычайна гэта завецца, што буржуазія карыстае с пра-

цы работніцтва, пролетарыяту. Як-бы яно там ні было, але факт той, што у час рэвалюцыі працуюць адны людзі, а у час посьля-рэвалюцыйны—другія. Гэта трэба падкрэсьліць, каб заувважыць, што існуючыя у нас цяпер беларускія рэвалюцыйныя арганізацыі, са сваёю партыйнай ідэалёгіяй, будуць мала падготованымі да будучай творчай работы. да адбудавання свайго краю. Гэта тым больш важна, што беларускія рэвалюцыянэры да гэтаго часу ні выказалі уласнай палітыкі, уласнай ініцыатывы. а заусюды ішлі па пятах за рэвалюцыянэрами вялікарускімі, расійскімі. Разгон усебеларускаго зъезду паказау, што агульнасоцыялістычная палітыка паланує цэлы край.

Узяўшы усё гэта на увагу, належыць заўчасу пашукаць людзей іншых погляду, іншаго пераконання, каторыя вышэй за усё ставяць інтэрас цэлаго краю,—патрэбы свае родзіны Беларусі.

Трэба спадзевацца, што беларусы за ваенным кардонам, с цэнтрам у Вільні, ужо гатуюцца да новых падзеяў і чакаюць падтрымання з нашаго боку, каб у крытычны момэнт выступіць згодна, без спрэчак і ніпаразуменняў. Мы павінны ясна сабе уявіць, якія перашкоды стрэнуць нас пры адбудаванні дзяржаўнаго жыцьця. Ні завіднае географічнае становішчо, сумная гістарычнасьць, страта народам свае інтэлігэнцыі, застой у развіцьцю нашае мовы, каторая сярод нікаторых можа выклікаць спрэчкі у здатнасьці яе да дзяржаўных мэтаў; распад народу па дзьве культуры, па два вераіспаведанні; хібнасьць беларускае школы і пазнання свае нацыянальнай асобнасьці; агульная цемната, апэтыты суседзяў на «этнаграфічны матэрыял», за які нікаторыя лічуць беларускі народ,—усё гэта такія труднашчы, што патрэбуюць напружэння усіх нацыянальных сілаў. Падыходзіць да гэтых пытанняў с партыйным катэхізмам і вырашаць іх партыйна німа ніякай магчымасьці. Тут патрэбны агульна-нацыянальныя сілы, або схіліцца перад поступью лёсу і пакорліва ждаць, «что день грядущій намъ готовитъ»...

Я. Р—ч.

К. Вясёлы.

Ні розумам сьцяміу, а сэрцам.

(Пьеса з вясковаго жыцця на 4 акты).

(Глядз. № 1.)

Зьява VI.

(Тыя самыя, апрач парабка).

Бацька да Насты. Гэта я ваумысьля паслау Янку у цагельню, каб пагаварыць с табою ні пакепліваючы, мая ты дачушка, бо нігожа нам так доуга вадзіць чалавека. Учора угледзіу мяне у цэркві, дык да сябе паклікау. Казау, калі згода з нашаго боку, дык у суботу у сватэ прыедзе. А мне і казаць німа чаго,—лепшаго чалавека і шукаць ні трэба. Дык скажы ты мне: згаджаешся ты на маю айцоускую волю ці не? Я казау і яшчэ раз кажу: лепшае пары і знайці нельга. Ен багаты, зграбны і у начальства спрауны. Мне сам пісар казау, што з яго галавою, ен і за прыстава можа быць. Ну, дык што-ж ты скажаш, мая Настулька?

Наста. Я ужо казала табе, мой татачка: рабі як хочаш.

Бацька. Гэта я ужо чуу, Наста. Ты гэта кажаш, быццым я твой непрыяцель і прымусіць цябе хочу. Але я хочу, каб ты зразумела сама, што я ні ліхадзей твой і благога табе ні хочу. Ты можа-б за каго і лепяй пашла б, але я ні магу аддаць цябе за быля каго. Ты у мяне едынычка, і ні хочу я, каб хто, нічога ні маючы, за тваім пасагам гнауся, а ні за табою.

Матка. Выбачай, Язэпка,—але можа-б і Грышка тваго багацця на вецяр ні пусьціу-бы?..

Бацька (павышаючы голас). Які Грышка?

Наста. (З дакорам). Вот, мама!..

Бацька. (у злосьці да дачкі). Ці ні Дзівак гэта, с каторым ты дружыла, на пасту ганяючы? Гэта той галапупяц, бацька каторага пасьвіу сьвінні, а матка па сьвеці жабраваць хадзіла? *(Да старой).* Дык ты гэта з ім хочаш парадніць Язэпа Дораша? Таго Дораша, чый сын князь прайшоу і з гаспадамі засядае? Таго Дораша, катораму усе мужыке шапкі скідаюць?.. Ха-ха-ха! Язэп Дораш будзе сват Альжбеты-жабрачкі, а зяць будзе за парабка у цесьця! Вот дык гонар Язэпу Дорашу! А па маей сьмерці зяць, каторы гаспадаркі нікалі ні бачыу, спусьціць Язэпава дабро, па карчомках гуляючы, а лание будзе праклёнамі бацькавы косьці у магілі варочаць?! *(Зноу да дачкі).* І ты, дачушка, хочаш пайці за яго? За гэтаго батрака, бязпар[?]чніка?! Дык не-ж,—ні будзе гэтаго! Чуеш? Покі я жыу, покі ходзяць ногі мае,—ні будзе таго, каб батрак раскідау мае дабро, маю крывавую працу. Ні дажджэ ен гэтага, ліха матары яго!.. *(Наста крыёма уцірае сьлезы).*

Матка. Грэх табе, Язэпка, гэтак лаяцца!..

Бацька. Маучы, старая падла!.. *Наста, плачучы, устае з-за столу, матка прыбірае са стала).*

Зьява VII.

(Тыя самыя і Лэйзар).

Лэйзар. Дзень добры, пане Дораш! Жагнай Божа!

Стары. (Сярдзіта). Дзень добры,—садзіся.

Лэйзар. Дзякуй! Як маецеся? *(Вітаецца з гаспадаром, потым з гаспадыняй).* Цетка ці здарова? Паненачка, як маецца?

Наста. (хаваючы сьлезы). А нічога, Лэйзарка,—як ты маешся?

Лэйзар. Дзякаваць Богу, памаленьку кратаемся: то ракам, то бокам, то скокам. Ха-ха-ха! *(Сіпата сьмяецца).*

Стары. Дык што скажаш, Лэйзар? Пэуна да нас ні так?

Лэйзар. Прыехау да пана цэглы соцянку купіць, а, тым часам, можа на продаж што колячы маеце?

Стары. Да прадання нічога ні маю. Было пудоу 30 леташняго ауса, дык Лейба забрау,—ен лепшую, як ты, цану дае. Ды вот я сам хацеу у цябе быць. Мукі мне можа трэба будзе пшанічнай, пудоу са два, толькі добрай—крупчаткі. Ты маеш цяпер?

Лэйзар. Есьць, чаму не? *(Цішэй)* Толькі цяпер мука падаражэла па залатоуцы на пуд...

Стары. Вот дзіво сказау! Цяпер усе падаражэло. Вунь цэгла задняласся у цане на цэлых два злоты на сотні.

Лэйзар. Вуй! *(усплесквае рукамі).* Хіба сьмяецца, пан Дораш?

Стары. Які там сьмех? І цэгла і вапна падаражэла.

Лэйзар. І вапна? Ай! А я хацеу селета хату тынкаваць!.. І многа падаражэла?

Стары. Не, ні вельмі,—па два рублі на бочцы...

Лэйзар. Па колькі?

Стары. Па два рублі.

Лэйзар. (Зноу усплесківаe рукамі). Па два рублі?! *(Крыху памаучаушы, цішэй і лісьліва).* Слухай, пане Язэпе! Як для каго, а для самога і па старой цане мукі дастанем. Ужо неяк будзе! *(Падмігвае лісьліва і гаворыць яшчэ цішэй).* Я ужо чуу, што сам аддае за ураднiка дачку. Ой, ужо панна Наста паняй будзе, вот якой паняй, што і за пяць шагоу ні падходзь. *(З натхненням).* І усе будуць зваць паняй! Ой, якое шчасьце Бог дае добрым людзям! Сын такі пан, што, каб трошкі, то і губэрнатар, а цяпер і дачка за ураднiка выходзіць. Цяпер Язэпу Дорашу ва усем павеці роуні німа! Цяпер ен самога старшыню за пояс заткне!

Ды што яму старшыня?! Ен старшыне у бараду плюне. Ен яму такое зробіць, што старшыня і ні, і ні... (*Ні хапае слоу ад натхнецьня*).

Стары. Ну, годзі табе! Што будзе уперадзі, тое Бог ведае, а цяпер едзь у цагельню, і я зараз буду. Але памятай: муку я у цібе азьму па 8-і злотых

Лэйзар. Не, пане Дораш, ані як ні можна танеі, як па восім з грыунаи.

Стары. Па васьмі аддасі, а я табе штук бoлькі пауцагелін накіну.

Лэйзар. Ну-ну, ніхай будзе, як сам кажаш Бывайце здаровінькі! (*Выходзіць*).

Зьява VIII.

(*Тыя самыя, апроч Лэйзара*).

Стары. (*устаючы з-за стала, да дачкі*). Чула, што сказау я жыду? Праз два тыдні паедзеш да шлюбу, а маскаля ні дадждзеш,—так і памятай!

Наста. (*са сьлязьмі*). А мой татачка, а мой роднінькі! Ці-ж я табе надаела, што ты мяне с хаты гоніш; ці я табе ні паравіла, ці я цібе ні слухала, ці табе людзі на мяне нагаварылі.. (*Плача. Бацька маучыць*).

Матка. Праудa, Язэпка,—на што ты яе гоніш? Ці яна у нас перэстарак, ці у нас хлеба ні хапае?

Стары (*памякчэушы*). Эх, мне гэтыя бабы! Ні дарма нехта разумны сказау: у бабы волас доугі, а розум кароткі. (*Перадражніваючы*). Ні перэстарак! А сама забылася, як сямпасту гадоу хацела за Юрачку-музыку выйсьці. Каб ні пан ды бацька, дык-бы дзякавала цяпер жабруючы! Ні перэстарак? А ці ведаеш ты, бабская твая галава, што дзеука да 19-і гадоу толькі і тавар, і калі трапляюцца добрыя людзі, дык німа чаго і хванабэрыць.

Старая. Дык ніхай будзе па-твоему, але каб хоць Костуську наказаць. На трэйцім тыдні два дні сьвята, яму можна будзе прыехаць. Што ен скажа, паслухаем.

Стары. Ен тое скажа, што і я кажу, што кожны разумны чалавек скажа. Ну, але калі так вам хочацца, дык пачакаем яго. Ніхай прыезджае. (*Выходзіць*).

Зьява IX.

(*Матка і дачка*).

Наста. Мая мамачка, мая мілая,—скажы мне, што рабіць, што чыніць? Што я зрабіла свайму татачку роднаму, што ен хоча мяне аддаць за німілага, нілюбімага...

Маці. (*ніупэуняно*) А мая дачушка,—што-ж я зраблю? Бацька-ж пэуня ні ліхадзей твой і кепскаго зрабіць табе ні хоча. Пойдзеш—прывыкнеш і жыць будзеш.

Наста. Як жа я пайду за яго, калі ні міл ен сэрцу майму. Кажуць: паняй будзеш,—а мне гэтае панство горш за дамавіну. Лепяй з мілым у закурэлай хаці век зьвякаваць, як з німілым панаваць.

Маці. Ты гэта кажаш, дзіцятко, бо яшчэ гора ні бачыла, бядноты ні ведаеш. Ні дай, Божэ, дачушка, жыць у беднасьці, усім кланяцца ды чужыя парогі абіваць.

Наста. Гэта ты, мамка, каб мяне супакоіць. Ці ні сама ты казала, як Антось Кісель жонку прагнау,—што лепяй з мілым жабраваць, як з німілым панаваць. Ці ні сама ты ні раз уздыхала, маладыя леты і свае першае каханне успамінаючы.

Маці. (*уздыхнуушы*) Але, праудa, дачушка,—гэта я казала.

Наста. Ну, вот бачыш! А мне кажаш, што як пайду, дык прывыкну і шчасьлівая буду. (*Плача*) Не, ні прывыкну я ніколі. Божны дзень буду свае сьцежачкі сьлязьмі паліваць, успамінаючы, што ні зарабіла я у свайго татачкі роднаго свайму сэрцайку волі з мілым век гараваць і, гаруючы, яго дзякаваць.

(Заслона спадае).

Дзея трэйцяя.

Зьява X.

(*Хата у Дораша прыбрана па сьвяточнаму. Змрок. Наста у сьвяточным убранню сумна сядзіць каля вакна. На канцы вескі чуцен сьпеу хлопцау з дзеучатамі. Сьпеваюць*).

Учора ні быу, сягодня ні быу,—
Знаці мой мілы мяне прызабыу (*2 раз.*)
Яшчэ ні забыу, хіба забуду,—
Сяду, пяеду, сем лет ні буду.
Такоі бяды—найму сакала,
Найму сакола с чужой стараны.
Смуцен мой сакол, смуцен ні васел,—
Знаці, саколе, зязюлі німа?
Учора была зязюля мая.
Сягоння рано застраляная.
Ні такі-б жаль быу, каб дзе у ярыне,
А то на моры на сіняй вадзе.
Такоі бяды—найму казака,
Найму казака с чужой стараны,
Пасаджу яго у канцы стала,—
Буду глядзеці, як на сакала.
Смуцен мой казак, смуцен ні васел,—
Знаці, казача, дзяучыны німа?
Учора была дзяучына мая,
Сягодня рано адмоуляная.
Ні такі-б жаль быу, каб хто далекі,
А то суседзі на адном двара.
Па воду ідзе,«дзень добры» дае,
Майму сэрцайку жалю дадае.
Вадзіцу нясе—разліваецца,—
Мае сэрцайко разрываецца.

Наста. Сьпевайце, дзяучаткі, сьпевайце, хлопчыкі! Праганіце маю тугу, асушыце мае сьлезы горкія. (*Уздыхае*) Ды не,—ніхто ні асушыць іх, хіба сырая зямелька. Німа сэрцу волі, дык німа і долі. (*Аблегшыся змаркочаная на руку, гэтак сядзіць некі час. За сцэнай чуцен адзін голас, —спачатку ціха, потым, надыходзячы, мацней і мацней*).

Каб я знала, каб я ведала
Свае горкае замужайко!
Лепш-бы я у айца, мэмкі была,
Піла-б, ела усе гатовае,
Насіла-б я усе бялевае:
Што суботкі вымывалася-б,
Што нядзелькі прычасалася-б;
Русу косу расчасала-б.
З русай косай размауляла-б.
—Ох, мая ты каса русая,
Каму, коса, прызасганешся?
Ці годнічку, ці нігодвічку,
Ці таму, што упіваецца?.
Ці таму, што упіваецца,
Дамоу прыдзе пьяны, лаецца?

(*Пры апошнюм куплеці Наста, схамянуушыся, пачынае прыслухівацца, а потым з радасным ускліками бяжыць пад вакно*: «Гэта-ж Грышачка!»)

Сам лажыцца у ложу спаці.
А мне вяліць раззуваці.
А мне млодай ды ні хочацца
Ля пьянічанькі варочацца.

(*Дзьверы разчыняюцца і у хату уваходзіць Грышка с прывітаннем*: «Добры вечар, Настачка!»)

Наста. Добры вечар, Грышачка! (*Вітаецца*) Адкуль гэта Бог прынес цябе?

Грышка. (*трымаючы руку Насты*) З маскалеу вярнууся, Настачка. Адслужыу чатыры годы, нават з японцам ваевау, а цяпер вось да дому прышоу.

Наста. Т-ак, Грышачка. Садзіся-ж у нас, там на зуслоні (*паказвае рукою*).

Грышка. (*з дакорам*) Толькі там, на зуслоні, а бліжэй ні можна, як бывала?

Наста. Э, Грышачка, што было, тое мусіць ні вернецца.

Грышка. Т-ак, Настачка! Ты хочаш сказаць, што калі хто радзіуся бездольным, то ніхай ні чакае сабе шчасьця на зямлі. Разумею.. Усе жыцце хадзіціме поруч з горам і ні растанецца з ім ні на моры, ні на зямлі. Ні пашле яму Бог сьмерці і на вайне. Пра такіх бездольных, як я, старыя людзі і прыказку злажылі: хоць за моро,—за мной горо.

Наста. Якая-ж у цябе бяда такая, мой Грышачка?

Грышка. Яшчэ й сьмяецца!.. Ці ты ні ведаеш мае бяды? Мая бяда, мае горо, мая боль—гэта ты. Э-э! Але што табе да гэтаго?.. Я пра усе чуу. Ты багатая а я бедны,—я табе ні роуня! Ты будзеш паняй, а я—мужык; мае дзело працаваць. Толькі грэх на душу узяу: забітаго ворага абабрау. Думау з дурной галавою, што гэтым ласку заслужу. Зьбірау капеечку да капеечкі. А тут усе забыто. Што было, тое быллем зарасло...

Наста. Грышачка, галубочак,—дарма Бога гневіш. Ні вінавата я,—паслухай!..

Грышка. Ат, што тут слухаць!.. (*Сьпевае*).

Бадай тыя гусі
Марне запрапалі,
Як мы любіліся,—
Цяпер перасталі.
Як мы любіліся
Нас людзі ні зналі.
Цяпер разстаемся.
Як на небі хмары.

Бывайце здаровы
Ды тыя парогі,
Ды гдзе пахадзілі
Мае белы ногі.

Ды гдзе пахадзілі,
Хадзіці ні будуць.
Каго мы любілі,
Любіні ні будзом.

(*З другога куплета далучаецца Наста*).

Грышка. Баста, пайду у сьвет шукаць апошняй пасьцелі. А ты жыві шчасьліва. Бывай здарова Настачка, ні памінай мяне ліхам. Я буду любіць цябе да скону, буду маліцца за цябе Богу. Дай толькі яшчэ раз паглядзець на цябе, на твае ясныя вочы, дай пацалую цябе апошні раз... Мілая... Настачка... (*Цалуюцца*).

Грышка. Аставайся здарова, Наста! (Глядзіць на яе).

Наста. Грышачка, галубочак, ні пакідай мяне! Астанься хоць па нядзельку!

Грышка. (*выходзючы*) Бывай здарова! Вот тут мая надзея на шчасьце (*Кідае кецку з грашыма*), мэжа Бог грэха дарус. (*Наста шугаецца да яго, але у сенях чутна размова*) «Да забачэння, Костусь!»—«Да забачэння,—куды-ж ты уцякаеш, Грышка?»). (Працяг будзе).

Сымон Музыка.

(Казка жыцця).

Часьць трэцця.

II.

Нівядомая дарога...
Край далёкі і чужы...
Вы сулілі сэрцу многа,
Хто ўсхадзіў на рубяжы
І знайходзіў у сабе сілы
Путы прошласьці парваць,
За парог ступіць німілы,
Долю, шчасьце пашукаць.
Вы цягнулі, вы пужалі
І для беднай галавы
То надзеі параджалі,
То сумленнем білі вы...
У чым жа ваша гэта сіла
Над бяздольнаю душой?
Што дае ёй мах і крылы
Узьняцца сьмела над зямлёй?
І чаму вам ўлада дана
Сэрцо чарамі абвіць,
Каб пуціну у край нізнаны
Пышна ружамі укрыць?
Толькі ж часта насьміхаліс,
Злосна зманьвалі вы нас,
Як мы шчыра даверались,
Пакладаліся на вас!..
Ціхім ранкам, ў задуменні,
Йшоў Сымон у Божы сьвет,
Сам ні знае, што сустрэне,
Ці пакіне у ім сьлед.
Па бакох пале ляжалі,
Нападаліся гае,
І дарогу прабегалі
С ціхім гулам ручае
І шчасьліва беглі далей
Між высокіх беражкоў,
Гаманілі хвалька с хвалей
Сьпевам роўных галасоў
І у душу закідалі
Вотклік згоды і спакой.
Іх алешыны віталі
І ад сонейка хавалі,
Стаўшы цеснаю сьцяной.
Беглі сьценкі між жытамі
Па узгорках і лагох,
І прыгожа васількамі
Убрау поле тое Бог.
Шоў Сымон адзін, свабодны
І нізьвязаны нічым;
Чуўся ён—і полю родны
І тым хмаркам вяснавым,
Што усплывалі над палямі
У ясно-сініх небясох,
Пазлацонымі краямі
Гожа зьяючы ў лучох;
І вітаў іх, ім сьмеяўся,
Падарожны малады
І ціхутка ў іх пытаўся:
«А вы, мілыя, куды?..
Вам дарогі усе адкрыты,
Дзеткі сонца і зямлі,
Клопат, думкі,—усё пазбыто,
Вас нягоды абышлі».
А дарога у пяць нітак
Усё бяжыць і усё бяжыць,
На абапал з ею жыто
Каласкамі гаманіць;
І ідуць, ідуць малюнкі
Поля, лесу і лугоў,
І ляжаць, бы тыя стрункі,
У полі засевы шнуроў.
А вот там, на павароці,
Дзе высокі крыж стаіць,
Яблык вежы ў пазалоці
У небі зьяе і гарыць.
Параўняўшысь, прыпыніўся
І набожна шапку зьняў,
Ціха хлопчык памаліўся,
Богу чэсьць, хвалу аддаў,
І дыбае зноў дарогай.
Сонцо стало прыпякаць;
Развважаць пачаў убогі,
Дзе б пажывы пашукаць?
У бок дарога павярнула,
Лёгшы зграбнаю дугой;
З-за дзярэў стрэха зірнула,
І дзьве коміны на ёй.
Падышоў Сымон—карчомка
Са стадолай і дваром.
Усім вядомы жыдок Шлёмка
Быў даўно тут карчмаром.
Шлёму лаялі і білі,
Ды ні моцна, ні са злом,
Бо яго такі любілі—
Ні міналі яго дом.
Ды і як з ім ні паладзіць?
Як бы ты ні быу з ім груб—
І пасудзіць і парадзіць,
Ды і выпіць даць ні скуп,
Абы толькі былі грошы,
Німа грошай—напавер;—
Адным словом,—жыд харошы,
Толькі й ты яму адмер.
Дык ні дзіво, што да Шлёмы,
Плыў народ, як у касьцёл,
Шоў і свой і нізнаёмы,
Узяўшы у кецку і ў прыпол.
І чаго тут ні сустрэнеш!
Сьпеву, бойкі,—ўсяго шмат,
І сам часам вобраз зьменіш,
Потым сам сабе ні рад.
Тут пасэсар, арэндатар,
Дробны шляхціц, важны пан,
Хто папіць, гульнуць аматар,—
Кожын міл быў і жадан.
Вот Сымонка затрымаўся—
Ці зайсьці, ці лепш мінуць?
Урэшці сьмеласьці набраўся—
«А чамуж ні заварнуць?»
Хоць ні сьмела, ды ступае
На карчомны ён парог
І пужліва азірае
Гэты мотлошны бярлог.
Удоўж сьцен цягнуліс лавы.
На сталох—слядэ яды—
Крошкі хлеба і патравы;
З аднае сьцяны жыды
З-за асадак пазіралі,
Да так важно, як панэ.
За сталамі засядалі
Выпівакі, ядунэ.
Пах гарэлкі, дым махоркі,
Як туман пад столлю зьвіс,
І ад сьмеху і гаворкі
Сьцены голыя трасьліс
Тут сварыліс і гадзіліс,
Цалаваліся сябрэ,
Пахваляліс і насіліс
З сваёй сілай вухарэ.
Бегаў Шлёма, як шалёны
То к сталу, то ад стала,
І быў ён як рак чырвоны,
Цёрся усюды, як мятла.
Пазіраў Сымон пудліва
І хацеў ўжо маху даць,—
Тут падскочыў Шлёма жыва
І стаў хлопца заклікаць:
—Ну, йдзі далей, места хваце,
Ну, ні бойся—ні зьядуць.
Зайграй людзям, пане браце—
У кішэні накладуць.—
Пасьмялеў Сымон,—дыбае,
Азіраючысь вакруг.
Ось ён мейсцо выбірае,
Забірае яго рух;
Вынуў скрыпку, смык падмазаў
І па струнах як павёў,—
Ціха стало усё адразу,
Змоўкло моро галасоў.
Павярнуліс усе галовы,
У той бок, дзе граў Сымон,
Дзе йшоў гоман, ціхі, новы,—
Струн жалобны плач і стон.
Пераглядваліс мужчыны
І ківалі галавой,
То зьгіналі свае сьпіны,
То уставалі чарадой,
Кончыў граць ён і дрыготна
Шапку зьняў і стан скланіў,—
Дараць шчыра і ахвотна,—
Усіх Сымонка тут зьдзівіў;
Нават Шлёма грыўню кінуў,
Да сябе у пакой зазваў.
—От жа здольны, каб ён згінуў!
Люд Сымонку выхваляў.
Прываліло усім кагалам
Племе Шлёмава ў пакой
І стаўпілось цесным валам,
І гуло наперабой
То с Сымонкам, то с сабою;
А з іх самы дасьціпны
Узяў скрыпку і рукою
Дакрануўся да струны...
І ні рад Сымон тэй чэсьці
І кампаніі такой,
Хоча ногі як унесьці,—
Горш астрога той пакой,—
І на дзьверы пазірае,
Як бы вырвацца з галды,
А кагал цясьней сьціскае,
Усё назойлівей жыды.
От ўжо Хаім змайстраваўся,
Каб і смыкам павясьці;
Тут Сымонка ні стрымаўся,
Адбірае смык—«Пусьці!»
Хаім зубы выскаляе
Аж тут Шлёма ўшуснуў сам.
—Го, мой Хаімка ўжо грае!..
Мотка, Хаім, Сруль, Абрам!
Вон пашлі вы!—Выпіхае,
Гоніць Шлёма у карк сыноў,
Потым дзьверы зачыняе,
Да Сымона падышоў,
Сеў напроці,—важна міна.
—Слухай, хлопчэ: ты—жабрак?
Ну, і што? фэ,—цыганіна!
Ні карысьць табе, ні смак.
Ты ж-музыка найпярвейшы!
Ой, музыка! проста—ух!
І пан нават найважнейшы
Да цябе прыклоніць слух...—
І пры гэтым асьцярожна
Жыд ўсё зьнюхаў, распытаў,
Што тут льга і што німожна
І так потым ён дадаў:
—Я такі інтэрас маю,

Так табе я палічу:
Я кармлю, я абуваю,
Навят грошай прыплачу,
А ты у карчмі заставайся,
У мяне ты будзеш жыць;
Ты ні бойся і згаджайся—
Тут ні будзеш ты тужыць.
Чаго с торбай валачыцца?
Чаго кленчыць, жабраваць,
Калі можна прыпыніцца,
Хлеб смачнейшы спажываць?—

Слухаў хлопчык, сам пануры,
Апусьціўшы галаву.
«Ма быць добрае натуры...
Што ж? пабуду, пажыву».
Разважаў хлапец у сэрцы,
Зрэдка вочкамі ускідаў.
Ясна усё, як на талерцы
Хітры Шлёма выкладаў.
—А чым буду я займацца?—
—Пхэ! якая праца тут:
Грацъ ты будзеш наймавацца

Ад мяне—і весь твой труд!
У карчмі будуць вечарынкі
Ці ігрышчо дзе ў каго,
Ну, паграеш дзьве гадзінкі
Раз-два у тыдні—і ўсяго!
Вот і ўся твая работа...
Чаго ж больш табе жадаць?
Ну, й жыві, як ёсьць ахвота...
Больш ні маю што сказаць.
Цяпер твой чарод і слово,
Дык падумаи і скажы.

—Ну, што-ж? грацъ, пап, мне
(ні нова,
Скрыпка, смык мне ні чужы—
Я сагласны быць у пана
І служыць я тут гатоў.
Так Сымонка нігадана
Тут прытуліпчо знайшоў.

(Працяг будзе).

Якуб Колас.

г. Обоянь, Курск. гб.
3—7хі 1917г.

Казанне.

Слабажанская парахвія лічылася багатай.

Гадоў трыдцаць на адным мейсцы, у Слабадзе, служыў поп Давід. Пастарэў, занядужаў. Пара было-б і адпачыць, даць мейсцо другому. Але бацюшка ні падаваў у заштат, а чагось чакаў. Старшыя дзеці яго усе былі прыстрояны: жаніліся, альбо павыходзілі замуж, і толькі самы малодшы сын, Андрэй, канчаў сэмінарыю. Поп Давід крыіома жадаў, каб сын яго заняў бацькава мейсцо, а бы той хацеў высьвенціцца на папа, і ўжо меў на воку маладую суседку-епархіалку.

Перайшоўшы у 6 кляс і прабыўшы 4 месяцы апошняго году свайго вучэння, прыехаў Андрэй на Каляды да свайго старэнькаго бацькі. Разказаў бацьку Андрэй пра жыцце у роднай сэмінарыі (у тэй сэмінарыі вучыўся і поп Давід), пра тое, як любіць яго сам рэктар за пекныя і умелыя казанні, каторыя Андрэй ні раз гаварыў у сэмінарскай цэркві, як прыходзіла яго чарга.

Любіў гаварыць казанні Андрэй, быў здольны да гэтаго і заўседы, добра прыгатаваўшыся і завучыўшы казанне на памяць, гаварыў без паперы. Мяккі, лагодны голас меў Андрэй—голас, кажучы, так і западаў у душу слухачом.

Любілі свайго пастыра слабажане за яго даступнасьць, нітарапліўую службу у цэркві і толькі аднаго хацеліб, каб часьцей гаварыў казанні поп Давід, а ен пад старасьць стаў рэдка навучаць людзей у цэркві, і то больш с кніжкі што прачытае.

Любілі слабажане і паповаго сына. Многа дабра зрабіў ім Андрэй, іх жывы, рухавы, і з усімі ласкавы паніч. То кніжку пачытае селянам Андрэй, сабраўшы іх у школцы, дзе вучыла дзяцей яго сястра, маладая удава, то беларускую газэту, то спэктакль учыніць у тэй жа школцы.

Найбольш любілі селяне, як ім чытаў Андрэй што сьмешнае у іх роднай беларускай мові. Трэба сказаць што і сам Андрэй працаваў троху у тэй беларускай газэці, што насіў ім чытаць, і ведама, добра гаварыў па-беларуску.

Троху коса глядзеў на гэту работу для народу Андрэяў бацька, баючыся ніпрыхільнасьці начальства, бо заведуючым тае школкі лічыўся поп Давід.

—Усе добра, Андрэй, але кінь ты гэту беларушчыну!—казаў Андрэю бацька.

Часта былі спрэчкі паміж імі на гэты тэмат. Андрэй ні раз угаварываў бацьку папрабаваць сказаць да народу казанне «па-просту», у беларускай мові.

Бацька ані слухаць хацеў.

—Што ты, сынок! Як на гэта паглядзяць у консісторыі!

Андрэй с гарачнасьцю моладасьці адказывае:

—Што-ж тут ліхога? Скарэй зразумеюць парахвіяне у сваей мові, скарэй зробяць тое, што у іх простае сэрцо будзеш укладаць ты. А гэта ж і есьць мэта твая, як пастыра!..

—Так то так, але ніколі ні гаварылі да іх па-беларуску,—усе ні згаджаўся поп Давід.

Канчаўся стары год, а з ім гасьціны Андрэя у бацькі: пасьля трох каралеў трэ было ехаць у сэмінарыю. Андрэй усе нешта піша у сваей станцыі. Папу Давіду задавалося, што сын яго стаў троху сумны, задуманы: «Троху маркоціцца перад ад'езьдзінамі», думаў ен.

Пахудзеўшы да аднаго лісточка, сьценны календарык, што вісеў перад сталом Андрэя, паказываў 31. Андрэй глянуў на тое число, падняўся і пайшоў да бацькі.

—Татачка, можна мне заўтра на імшы у цэркві гаварыць казанне да людзей?

—Чаму-ж? Добра. Ты ж у сэмінарыі першы прапаведнік, а у нас ні сказаў ні разу казання. Я і сам думаў аб гэтым.

Сын падзякаваў і хацеў выйсьці, а бацька запытаўся:—Аб чым жаш будзім гаварыць, сынок? Мажа есьць напісанае казанне?.. Ну, але ні трэба: цікаўней будзе і мне паслухаць, ні ведаўшы тэмату. Дай, Божэ, пасьпеху!

* * *

Першы дзень 1917 году. У Слабажанскай цэркві многа людзей. Нікаторыя ведалі што сягоння будзе панічовае казанне.

Канчаецца абедня. Прапелі «Отчэ наш». Выбраўшы сабе зялененькі, з белымі крыжыкамі і гвяздачкамі, сціхар, падышоў з ім Андрэй да бацькі, каб той благаславіў. У адзетым сціхары падышоў малады прапаведнік да тых дзвярэй, адкуль трэ было выходзіць яму на амбону. Пры дзьверах вісеў люстэрак. Паглядзеў на сябе Андрэй, адтуль выглянуў троху пабялеўшы твар з бліскучымі чорнымі вачыма. Рот так часта аткрываецца для зеваты, а па усяму целу перабегае нэрвная дрыгаўка, так добра знаемая прамоўцам, вучням перад самым экзаменам, артыстам і прапаведнікам...

Вось з мяккім шэлястам набегла з аднаго боку царскіх дзвярэй чырвоная завеса і, расьцягнуўшыся ва усю сваю шырыню, завесіла іх. Паставілі налойчык. Народ падаўся уперад. Вышаў Андрэй на амбону, два разы перажагнаўся перад царскімі дзьвярыма, абярнуўся да людзей і громка пачаў звычайнае: «Во імя Отца і Сына, і Сьвятаго Духа». Палажыўшы рукі на аналойчык і моцна шчапіўшы пальцы, посьля нівялічкай паузы, сьмела пачаў Андрэй гаварыць казанне... па-беларуску. Як звонкія пацярачкі, пасыпаліся у натоўп звычныя беларускія словы. Голас чысты, малады... А людзі застылі у здзіўленні. Нізвычайная рэч!.. Перад слухачамі першы раз гаварыў ім знаемы паніч і гаварыў у іх роднай беларускай мові, чаго ніколі яны ні чулі!.. Прайшло першае здзіўленне, і людзі сталі лепей услухацца у словы казання. А Андрэй гаварыў с пачуццем, выразна,—гаварыў с такой сілай, як ні удавалася яму гаварыць і у сэмінарскай цэркві на чарговай практыцы.

Лагодныя, мяккія, як аксамітныя, словы яго казання стройна лажыліся адно за другім і западалі у душы простых парахвіян.

Андрэй гаварыў новагодняе казанне аб тым, што трэба быць праўдзівымі, шчырымі хрысьціянамі, а ні па назве толькі; хрысьціянамі ні па верху, а унутры, і тады Бог будзе бліжэй да нас. Тады Ен благаславіць нас у наступаючым годзі і ва усе жыцце нашае шчасьцем, а

ПА БЕЛАРУСІ.

(Ад сваіх дапісчыкаў.)

М. Буцлава, Вілейскаго павету. Трэйцяя зіма ідзець, як Буцлава асталася без вучыцялёў. Дзьве народныя школы пустуюць ужо трэйці год. Вучыцялі як уцяклі ад немцаў, дык і ні варочаюцца. Перад Калядамі тутэйшыя селяне рашылі, што трэба самім шукаць рады на сваю біду, што трэба даць дзецям добрую навуку. Прыгаварылі сходам, што трэба адкрыць у Буцлаві гімназію для кніжных навук і для навук рамесьніцкіх.

Валастное Земство і коопэратыўная крама ахвяравалі на гімназію грошы, выбралі Раду апекі над гімназіяй, якая яшчэ зьбірае грошы на гэтую справу. На Коляды быў збор складчыны на гімназію у касьцёлі і па усей валасьці. 27 сьнежня гаспадары м. Буцлава далі 2 дзесяціны агароднай зямлі,—паўпляцоўкі, пад будынак для гімназіі. Дырэктарам выбралі Юзэпа Васілевіча з Масквы. Навука пачнецца 15 студня.

Свой.

Засьц. Інаўка, Дзісенскаго павету. Нішчасныя часы паўсталі на нашай зямельцы. Тыдняў з дзесяць таму назад жыццё працоўнаго народу, наогул, было шмат мілейшым і спокайнейшым ад сягоняшнаго. Жыццё гаспадара-хлебароба было куды безпячней, як цяпер. Закон без артыкульнаго праву развязаў паганыя рукі разным «антылюдзям», гатовым і любую мінуту, пад рознымі «напрокат» імёнамі, тварыць свае страшныя, кашмарныя «палітычныя» справы...

У сьнежні м-цы тут было вось якое здарэнне. Позна у ночы, да гаспадара засьценку Інаўка, [каля м. Укажні], Лясовіча, прывалаклася цёплая кампанія, «ні прызнаючая чужой уласнасьці» і замучыла на сьмерць 5 душ нішчаснай сямьі Лясовіча: гаспадара, яго жонку, двух сыноў (аднаму—18 гадоў, другому—10 г.) і маладога хлапца, каторы прыехаў да іх у госьці. Апрыч гэтаго, яшчэ паранілі маленькую дзяўчынку-пастушку, каторая выжыла толькі дзякуючы таму, што завалілася пад ложак і прытаілася забітай. Разбойнікі забралі с хаты ўсё лепшае і паехалі на конях нябошчыка нівядома куды.

На заўтра суседзі знайшлі нішчасную сямью Лясовіча на падлозі,у лужах крыві, у страшным відзе: каму нос і вусны адрэзаны, каму вочы выколаты, каму далоні рук папрабіваныя і усім парашчэпліваны чарапы галоў і папрабіваны скрозь грудзі і жываты нейкай пешняй, ці ломам.

Ухавай, Божа! *Свой чалавек.*

г. Рэжыца, Віт. г. Тут зрабіўся гурток беларусаў с служачых залезнай дарогі. Есьць сябрукоў да 100 чалавек, але гурток яшчэ ні зусім нарыхтаваўся. Хутка прыедуць беларусы працаўнікі с Пскова і памогуць з'арганізавацьРэжыцкую Раду. Есьць шмат беларускаго войска.

І. Ч.

БЕЛАРУСКІ РУХ.

Орэнбург. Нарэшці беларусы і у нашым горадзе здалелі арганізавацца. 17 сьнежня адбыўся першы агульны сход тутэйшых прыхільнікаў беларускай справы. Сход, праўда, с прычыны военнаго стану у горадзе быў нілегальны. Аднак жа, маючы на увазі пільнасьць справы, усе згадзіліся ні адкладаць утварэння гуртка і ухвалілі рэгляммэнт яго. У камітэт выбраны старшынёю—Б. І. Логутка, таварышам яго і скарбнікам—А. А. Лапуць і сэкрэтаром А. П. Шайко. Гурток ставіць сваей мэтай культурнае, палітычнае і эконамічнае развіцце Беларускаго народу.

Пажадаем жа новай нашай арганізацыі скутачнай працы на карысьць дарагой Бацькаўшчыне!

Беларус.

Г. Пскоў. Тут залажылася Беларуская Рада. Шмат ёсьць беларусаў з Гродзяншчыны і Віляншчыны. Усе даюць ахвяры на карысьць Рады. Дрэнна, што ніздзе ні відаць было абвесткі аб падпісцы на «Вольную Беларусь» і іншыя выданні, бо ні усе ведаюць, дзе і што друкуецца у нас.

Хутчэй усе беларускія гурткі прымайце падпіску на газэту і рабіце абвесткі.

І. Чаляеускі.

Беларускае войско.

Конфэрэнцыя беларусаў-воінаў Петраградзкаго гарнізону і яго ваколіц выдзяліла с свайго складу часовы беларускі вайсковы выканаўчы коміт т дзеля арганізацыі беларусаў-воінаў і беларускіх вайсковых часьцей і дзеля зносін с цэнтральнай беларускай радай у Мінску.

Беларуская кавалерыя.

У Красным, каля Оршы, формірюецца тым сьвеці пасьле найвышэйшае шчасьце—нябеснае панаванне. Доуга гаварыў Андрэй свае добра апрацованае казанне. Відаць было, што ен увесь аддаваўся сваей сьвятой рабоце, жыў і гарэў ею.

...«Што нашыя сьвечкі, калі яны гараць без нас, калі і пры сьвячэнні іх у нашай душы пануе цемра грэху! Чаго варты нашыя сьвечкі, калі гарачае полымя іх безсільна растаніць лед нашаго халоднаго сэрца?..» Так гаворыў прапаведнік.

Пекна выразныя, трагічна-жаласьлівыя словы казання білі па сэрцу і рабілі неумаліма-магутнае, безжаласна-сільнае уражэнне. У абсалютнай цішы можна было пачуць то там, то сям глыбокі уздох селянскіх грудзей. Многа жанчын плакала, уціраючы вочы розпакаляровымі хусгачкамі.

Прычасьціўшыся Св. Цела і Крыві Хрыстовай, слухаў за царскімі дзьвярмі бацюшка казанне свайго сына. Чуць адхінуўшы завесу, відзеў ен, якія чары крыюцца у мастацкі апрацованым і зразумелым слове. Але ні чакаў ен, што сын будзе гаварыць па-беларуску. І зьбіўчывыя мысьлі і пачуцці раптоўнай хваляй агарнулі папа Давіда.

Моцна і пекна закончыў Андрэй..

Як зачараваныя стаялі людзі колькі момэнтаў у поўнай цішы. С прасьвятлеўшым тварам пайшоў Андрэй у аутар.

—«Што ты зрабіў? Я ні думаў, што ты па-беларуску!.. Ну, але посьля.. Бог цябе прасьці».—сказаў поп Давід, адчыніў царскія дзьверы ды стаў канчаць абедню.

Андрэй зьняў сьціхар і чакаў, пакуль усе людзі перацалуюць крыж і разойдуцца, але парахвіяне ні расходзіліся; у цэркві і каля цэркві іх было многа.

Разам пашлі с цэркві Андрэй з бацькам. Як толькі выйшлі—іх абступілі людзі. Як у вадзін голас, дзякавалі селяне маладому прапаведніку, хвалілі яго казанне. Адна бабка са сьлязьмі у вачох гаварыла: «Панічок наш! Дзякуй табе за тваё казанне!.. Натта ж хораша. Усе зразумела і я дурная, усе паняла!»

—«Так і слухала-б, здаецца, без канцу!» дадала другая. Нейкі чад напаваў у галаве папа Давіда і яго сына, пакуль яны дайшлі да дому.

Супакоіўшыся, яны доўга гаварылі за абедам аб сягодняшнім казанню. Поп Давід быў рад за сына і нават ні трывожыўся аб тым, «як на гэта паглядзяць у кансісторыі».

З вясною загарэлася Вялікая Расійская Рэвалюцыя. Скора прыехаў на Вялікдзень да бацькі Андрэй. Цяпер вольна і сьмела гаварыў ен казанні па-беларуску амаль ні кожную нядзелю, кожнае сьвято. Кароткі вучэбны год кончыўся, і Андрэй прыехаў дамоў саусім, скончыўшы курс сэмінарыі.

Поп Давід пасьля службы абвесьціў раз сваіх парахвіян, што ен 1-го мая падае у заштат, а парахвію перадае сыну, каторы, калі яны хочуць, заступіць яго мейсцо.

Слабажанскія парахвіяне былі рады, што мейсцо свайго бацькі заступае Андрэй, катораго яны яшчэ болей палюбілі за яго прыгожыя, сільныя і ясныя казанні.

С таго часу слабажане глядзелі на паніча Андрэя, як на будучаго свайго маладога бацюшку.

Міхалка Галка.

да цяпер Беларускі нацыянальны конны полк.

Прыходзяць кавалерыйскія часьці з розных фронтаў.

С.-Гарадок. У Сёмкавым Гарадку, Мінскаго павету, да 1863 году быў каталіцкі касьцёл. У 1860 годзе ваявода Мінскі, Адам Хмара, сам каталік, каб зьміласьцівіць рускія уласьці, якія у нашым краю пачалі перарабляць касьцёлы на праваслаўныя цэркві, пабудаваў тут на свой кошт і царкаў. Але гэта ні чаму ні памагло, і у 1864 годзе касьцёл такі быў забраны ад каталікоў і пераробляя на царкаў, у якой пачалі атправаляць набажэнство, а пабудованую Хмараю царкву зачынілі, бо у ёй, дзеля малога ліку праваслаўных у акрузе, ні было патрэбы.

Цяпер дамагаюцца, каб каталіком была зьвернута іх даўнейшая сьвятыня, тым болей, што праваслаўным яна ні патрэбна, бо другая царква [новая] стаіць зачыненай і да гэтаго часу. Справядлівасьць, разумеяцца, вымагае, каб каталікі Сёмкава-Гарадзецкай акругі, калі у іх ёсьць на гэта бажанне, адтрымалі назад тое, што некалі у іх гвалтам было узято. Але справядлівасьць-жа вымушае нас сказаць, што трэба, каб адданы назад каталіком касьцёл ні зрабіўся польскай «пляцувкай на крэсах» для перарабляння «люду бялорускего» на «народ польскі».

Гэтаго шахрайства рэлігійнымі патбамі народу беларускаго—досыць!

Рэзалюцыя салдат беларусаў у Мінску.

Мы, салдаты,—беларусы 289-го пехотнаго запаснаго полка на сабранні ад 3-го студня 1918 г., абгаварыўшы пытанне аб вывадзі полка з гораду Мінску, усе згодна пастанавілі протэставаць проціў гвалту, які чыніцца над беларускімі арганізацыямі, і трэбаваць ніадкладнаго дазволу складаць беларускія нацыянальныя полкі. Мы вымагаем, каб наш полк быў пераіменован у першы нацыянальны беларускі полк з астаўленням яго у г. Мінску.

Прызнаючы прынцып «совѣтской власти» і падтрымліваючы рэзалюцыю, ухваленую I Усебеларускім зьездам, заяўляем, што мы проціў усякай грамадзкай вайны, але калі гэта будзе вымагацца патрэбаю абароны нашых народных інтарэсаў, то мы патрапім адстаяць з зброей у руках.

Мы выказваем нашае даверро і падтрыманне Цэнтральнай Вайсковай Радзе і усе сілы свае у патрэбны момэнт гатовы аддаць на яе распараджэнне.

Дзеля спаўнення усяго выказанаго у гэтай рэзалюцыі, мы пасылаем дэлегацыю Глаўказапу і яшчэ раз заяўляем, што пакінем г. Мінск толькі скараючыся грубому прымусу.

Чары ночы.

У небі чары... I ноч немая.
Месяц сьветляны, зорак без краю...
Хто там у бездонні блакітнай без конца
Сыпле, як зерні, мільены сонцаў?!

У небі чары... Зямля серабрыцца,
Туман над рэчкай, істужкай дыміцца
Дрымотай атуляна вёска адна...
I небо шапоча: «Спакойнаго сна!»

Петра Маслоускі.

Бітае шкло.

1. Мой дзед.

Мой дзед гарэлку добра піу.
Сто лет на сьвеці ен пражыу.
Да працы, кажуць, быу ахвочы,
Але пад старасьць страціу вочы.

2. Дзядзька Міхалка.

Дзядзька Міхалка дзелае бочкі,
Бядкія бочкі на продаж.
Зранья да ночкі—бочкі ды бочкі...

3. Скнарыца.

Аурам—заможны гаспадар.
Ну, ен—саусім не тараваты.
Смачна сам ні есьць, ні пье,
Старца гоніць вонь с хаты.

4. Аудоля Міхасіха.

Міхась гарэлку дужа піу,
А пьяны жонку моцна біу.
Цярпела усе, усягды маучала
Аудоля, жонка Міхася,
Як лепі жыць і ні бажала,—
Як шчэпка, высахла уся.

5. Пераклад.

Уляцелі дзеткі у хатку.
Клічуць хутка сваіго татку:
—Паглядзі ідзі, татуля,
Сеткі нашы, як цыбуля,
У мокрай ціне зеляніюць,
I набошчык там балеіць...

6. Да № *.

Закахауся надта я,
Відзіш гэта і сама!
Што ж у моучкі ты гуляеш,
Як нічога ні уцямляеш?
Што кажу табе—маучыш;
Прыхінуся—ты крычыш,
Маіх жартау ні прымаіш...

7. Ф. Чэрнышэвічу.

Мне мілы гукі роднай мовы
I гул зялёнае дубровы.
Мне любы шэпты каласоу,
Дзявіцы сокат хітрых соу.
I песьню жауронка у полі
Хадзіу я слухаць шмат разоу.
Я быу там сынам Беларусі
I бацькам чыстых абразоу.

8. Душа.

Пачуванні мае—вы ні вострыя,
А вы сонныя, ні глыбокія.
Прызаціхла душа, ні варушыцца,
Ні баліць ужо, ды ні цешыцца...
Стрэпянісь-жа ты, мая бедная,
Пабалі іш'чэ—будзеш лепшая!

М. Г.

Зоры магутныя.

Зоры магутныя, зоры прасьветлыя,
Дайце душы вы спакой!
Думкі, усплывіце шчасьлівыя, сьветлыя,
Смутак зьвіштожце вы мой.

Хай спачывае душа адзінокая
I умацнея яна.
Хай-жа журба мая зьнікне глыбокая,
Хай надыйдзе цішыня.

Думкі, палійцеся хвалямі рэчкаю,—
Проч ад мяне ты, клацьба!
Ворагі зьгінуць, ні будуць нам вечнымі,
Скончыцца глум, барацьба!

Думкі, усплывіце шчасьлівыя, сьветлыя,
Смутак зьвіштожце вы мой;
Зоры магутныя, зоры прасьветлыя,
Дайце душы вы спакой!

Я. Журба.

„Конфэдэраліст".

Украінскія с.-р. нізалежныя выдаюць свой орган «Конфэдэраліст». У стацці «Замест программы» яны так запачаюць свае пагляды:

«Мы конфэдэралісты. Простую фэдэрацыю мы лічым утопіей (нізбытачнай марай, лятуценнем). Фэдэрацыяў рожных народаў на сьвеці ні бывае, і па сваёй істоці яны німагчымы. Фэдэрацыя с цэнтральным парлямэнтам і дужым цэнтральным урадам] на чале магчыма толькі у формі аднонацыянальнай. калі яна злучае раскіданыя часткі аднае і і тае нацыі (Злуч. Штаты, Аўстралія, Аргенціна і т. п.). У нас жа справа ідзе аб злучэнні розных народаў з рознымі культурамі і рознымі умовамі палітычнаго і эконамічнаго жыцця, і гэтакае абьеднанне можа насіць адно форму вольнаго хаўрусу вольных рэспублік, каторыя і ў хаўрусі захаваюць сваю вольнасьць, усю нізалежнасьць, увесь свой сувэрэнітэт,—або форму Конфэдэрацыі. Гэтакаго імення хаўрусу мы і дамагаемся, бо жадаем, каб Украіна назаўсюды заставалася нізалежнай рэспублікай у «созвѣздіи» другіх гэтакіх жа нізалежных рэспублік. Мы ні хочам, каб Украіна была простым штатам ці правінцыяй у якойсь мітычнай аднаўлёнай Расіі; мы хочам, замест буржуазна-рэспубліканскай імпэрыі, пабудаваць зусім новы гмах Конфэдэрацыі Вольных Народаў».

№ 1 «Вольн. Беларусі» с прычыны нізалежнай ад рэдакцыі ні мог быць высланы усім падпішчыкам.

Рэдактар Я. Лёсік.

Выдавец «Т-ва Беларускай Культуры». Друкарня Я. А. Гринблята